

ROUSSEAU SÖZLÜĞÜ

N. J. H. DENT

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0317
Felsefe: 029

ROUSSEAU SÖZLÜĞÜ
N.J.H. DENT

Özgün Adı
A Rousseau Dictionary

Türkçesi
Ahmet Ayhan Çitil
Aliye Kovanlıkaya
Hasan Bülent Gözkân
Tarık Necati İlgıoğlu

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Proje Editörü
Halit Çelikyön

Sayfa Uygulama ve Kapak
Faruk Özcan

Kitap Editörü
Gökhan Murtaza
Merve Nur Yaman

Son Okuma
Merve Nur Yaman

VakıfBank Kùltür Yayınları

İnkılap Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdeniz Caddesi
No:7/A1 – Kat 13
Ümraniye 34768 İstanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2024
© N.J.H. Dent, 1992

ISBN 978-625-6647-40-4

Kitabın Türkçe yayın hakları VakıfBank Kùltür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

All Rights Reserved. This translation published under license with the original publisher John Wiley & Sons, Inc.

Baskı
İmak Ofset Basım Yayın A.Ş.
Akçaburgaz Mh. 137. Sk. No:12
34522 Esenyurt / İstanbul / Türkiye
Tel: +90 444 62 18
Sertifika No: 71320

1. Baskı: Ağustos 2024

ROUSSEAU SÖZLÜĞÜ

N.J.H. DENT

TÜRKÇESİ

AHMET AYHAN ÇİTİL

ALİYE KOVANLIKAYA

HASAN BÜLENT GÖZKÂN

TARIK NECATİ ILGICIOĞLU

N.J.H. DENT

Rousseau hakkında çalışmalarıyla tanınan felsefe profesörü. Doktora tezini Cambridge Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde tamamlamıştır. Birmingham Üniversitesi'nde uzun yıllar çalıştıktan sonra emekli olmuştur. Başlıca eserleri şunlardır: *The Moral Psychology of the Virtues* (1984), *Rousseau: An Introduction to his Psychological, Social and Political Theory* (1988), *The Rousseau Dictionary* (1992), *Rousseau* (2005).

AHMET AYHAN ÇİTİL

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde görev yapmaktadır. 2000 yılında Boğaziçi Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde savunduğu "The Theory of Object in Kant's Transcendental Thought and Some Consequences of a Deepening of This Theory" başlıklı teziyle doktora derecesini aldı. Matematik felsefesi, dil felsefesi ve mantık alanlarında çalışmaları bulunmaktadır.

ALİYE KOVANLIKAYA

Galatasaray Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde görev yapmaktadır. 2002 yılında Boğaziçi Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde savunduğu "A Critical Approach to Kant's Conception of Experience in View of Leibniz's Ontology" başlıklı teziyle doktora derecesini aldı. Descartes, Leibniz ve Kant felsefeleri üzerine çalışmalarıyla tanınmaktadır.

H. BÜLENT GÖZKÂN

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Felsefe Bölümü başkanı. 2000 yılında Boğaziçi Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde savunduğu "The Problem of the Constitution of Self and Reason in Kant's Transcendental Thought" başlıklı teziyle doktora derecesini aldı. Çalışma alanları matematik felsefesi, dil felsefesi ve mantıktır.

TARIK NECATİ İLGICIOĞLU

Galatasaray Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde görev yapmaktadır. 2000 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nde savunduğu "A Critical Consideration of Kant's Doctrine of Ideas in View of Plato's Text" başlıklı teziyle doktora derecesini aldı. Platon ve Kant felsefeleriyle mantık alanında çalışmaları bulunmaktadır.

Herkes biliyor ki onların liderleri arasında hangisinin Rousseau'ya en çok benzediği hakkında büyük bir çekişme vardır... Rousseau onların kutsallık ölçütü... onlar için yetkinliğin standart figürü... bu büyük filozofu ve kibir felsefesinin kurucusunu İngiltere'de ağırlama fırsatı bulduk ... kibirden başka yüreğini etkileyecek ya da kavrama yetisini yönlendirecek hiçbir ilkeye sahip değildi... Rousseau'yu, şurası burası tek tük erdemlerle lekelenmemiş, hatta tek bir iyi eylemle bile öne çıkmamış bir yaşam yaşamı kayda geçirmeye iten şey, kibrin riyakârlığa dahi neden olduğu işte bu istismar ve sapkınlıktır.

Edmund Burke, *Letter to A Member of The National Assembly* (1791)

Birçok kişi örneğin Stoacılar, merhameti kesin bir şekilde reddeder ve kınar. Diğer taraftan, benim temellendirmem, modern çağların en büyük ahlakçılarından biri olan J.J. Rousseau'nun görüşleri tarafından desteklenmektedir. O, insan yüreğinin yetkin yargıcidir; bilgeliğini kitaplardan değil, hayatın kendisinden alır; fikirlerini "profesörlük kürsüsü" için değil, insanlık için üretir. Tüm önyarguların düşmanı ve doğanın talebesidir; doğanın, can sıkıcı olmadan ahlak üzerine konuşabilme yeteneğini bahsettiği tek kişidir. Zira o, hakikati yakalamış ve insan yüreğine hitap etmeyi bilmiştir.

Arthur Schopenhauer, *On the Basis of Morality* (1841)

İÇİNDEKİLER

Türkçe Baskıya Önsöz	9
Önsöz	11
Giriş ve Sözlüğün Kullanımı Hakkında Açıklama	13
Rousseau'nun Yaşamı ve Çalışmaları	15
Zaman Dizini	27
Rousseau'nun Eserleri	33
Sözlükte Geçen Rousseau Eserlerinin Listesi ve Kısaltmalar	39
Sözlük Maddeleri	43
Kaynakça	253
Dizin	275
İngilizce Sözlük Maddelerinin Çevirideki Karşılıkları	281

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ

Rousseau, daha çok siyaset felsefesiyle tanınan ve bu alandaki yerini günümüzde de koruyan önemli filozoflardan biridir. Devletin tüm üyelerinin eşit konumlara sahip olmasını vurgulamış, böylelikle de hâlâ canlılığını koruyan ve siyasi gündemimizde güçlü etkilere sahip olan bir yurttaşlık kavramını oluşturmuştur. Rousseau, bir insan topluluğunun herkese adil ve hakkaniyetli bir şekilde uygulanabilecek yasaları oluşturarak kendi ortak çıkarını ve kaderini belirleyebilmesinin koşullarını da araştırmıştır. Ulusal kimliğe ya da topluluk kimliğine ilişkin benzer tartışmalar günümüzde de önemini korumaktadır. Rousseau'nun ele aldığı ve çağımızda da yerini koruyan diğer bir konu da dinî bağların toplumsal hayattaki yeridir.

Rousseau'nun çağımıza etkisi sadece siyaset felsefesi ile sınırlı değildir. Çocuğun kişisel ve ahlaki gelişimini ele aldığı *Émile*'in değeri ve etkisi, gerektiği gibi araştırılmamıştır. Bu konuyla ilgili düşüncelerinin özgünlüğü ve değeri dikkat çekicidir. Hayatı, kendisinin de (hatta fazlasıyla) belgelediği gibi kaos, karışıklık ve düzensizlik içerisinde geçmiş bu muhteşem adamın, insan tecrübesinin kavranması en zor alanlarına bu kadar açık bir biçimde nüfuz eden olağanüstü eserler vermesi göz ardı edilebilecek ya da hafife alınabilecek bir şey değildir.

Rousseau Sözlüğü'nde, (bazı yönleri daha ayrıntılı olmak üzere) Rousseau'nun tüm eserlerine ve hayatının tüm yönlerine temas edilmiştir. Kitabın tek amacı, okuyucuyu onun özgün eserlerine yöneltebilmek ve Rousseau'nun sözlerini değerlendirebilmesini sağlamaktır. Bu gerçekleşirse, kitabın amacına ulaşacağına ve Rousseau'nun görüşlerini aracısız bir şekilde tanıyan okuyucunun etkilenmeden kalamayacağına inanıyorum.

N.J.H. Den
Birmingham, 1996

ÖNSÖZ

Bu sözlük temel olarak Rousseau'yu bir filozof olarak (her ne kadar Rousseau bu adı taşımaktan pek hoşnut olmasa da) ele almaya odaklanıyor. Rousseau'nun müzikte, edebiyatta ve benzeri konularda yapmış olduklarını tamamen bir kenara bırakmamakla birlikte, bunlara, onun toplum, siyaset ve ahlak felsefesi alanlarındaki fikirlerine verdiğim ağırlığı verdiğim söylenemez. Bir yanılla bunun nedeni, Rousseau'nun kalıcı öneminin bu alanlardaki fikirlerine bağlı olduğunu ve ürünlerinin diğer yönlerine dayanmadığını düşünmem, diğer yanılla da benim eğitimimin felsefe alanında olması, yani Rousseau'nun düşüncesinin bu unsurlarını rahatlıkla ele alabilme imkânına sahip olmamdır. Ayrıca Rousseau'nun yaşadığı ve çalışmalarını sürdürdüğü ortamlar bağlamında onun nasıl bir kişi olduğu hakkında da bir fikir vermeye çalıştım. Ancak şunu ifade etmeyi bir zorunluluk olarak görüyorum ki ben ne XVIII. yüzyıl Fransa'sının ne de Rousseau'nun çalışmalarının, örneğin M. Cranston, R. Wokler ve merhum R.A. Leigh'in olduğu gibi (kuşkusuz daha birçok Rousseau uzmanının adı sayılabilir) tam bir uzmanı değilim.

Bu çalışma esnasında, Birmingham Üniversitesi Müzik Bölümü öğretim üyelerinden Profesör Basil Deane ve Dr. Colin Timms; Tarih Bölümü'nden Dr. Peter Jones; Fransızca Bölümü'nden Dr. Ceri Crossley ve İlahiyat Bölümü'nden Profesör Frances Young ve Dr. Iain Torrance bazı konularda bana yardımcı oldular. Özellikle cömert desteğini, ilgisini ve yapıcı düşüncelerini hiç eksik etmediği için York Üniversitesinden Peter Nicholson'a şükran borcumu belirtmek isterim.

Bu sözlüğün ana malzemesi 1990'da araştırma izni aldığım dönemde tamamlandı. Böyle bir izin ancak meslektaşların daha fazla ders yükünü üstlerine almayı kabul etmeleriyle mümkündür; buna imkân sağladıkları için kendilerine teşekkür ediyorum. Sue Bowen'a dizgiyi yaptığı için ve benim sıkışık üslubumu daha okunabilir bir hâle getirdiği için yayımcı editörüne teşekkürlerimi sunarım. Ve bu kitabı eşim Stephanie'nin sevgi dolu desteği olmadan asla yazamazdım.

N.J.H.D.
Birmingham
Aralık 1991

GİRİŞ VE SÖZLÜĞÜN KULLANIMI HAKKINDA AÇIKLAMA

Bu sözlüğün amacı, Rousseau'nun başlıca eserleri ve fikirleri hakkındaki bilgi ve tartışmaları, kolayca ulaşılabilir bir şekilde okuyucuya iletmek, böylelikle Rousseau'nun kendisini ve yapıtlarını kapsamlı bir şekilde sunabilmektir. Kitap, Rousseau'yla ilgili malzemeyi ve çalışmalarını iki geniş kategoriye ayırıyor: Onun başlıca fikirlerini kapsayan maddeler ve başlıca kitaplarını, denemelerini ve diğer eserlerini (örneğin tiyatro oyunlarını) kapsayan maddeler. Rousseau'nun yazdığı her şeyi mutlaka ele almak gibi bir amaca yönelmedim, fakat yalnızca “büyük” eserlerine yoğunlaşmakla yetinmenin verebileceğinden daha genel bir resim sunabilmek amacıyla çalışmaları arasında yer alan bazı küçük yapıtları da buraya dâhil ettim.

Rousseau'nun eserleri arasında tartışmalı olmayan tek bir eser neredeyse yok gibidir. Onun mümkün olan en basit konularda söyledikleri bile genellikle tartışmaya yol açabilecek türden yorumları gerektirmektedir. Dolayısıyla, bir başvuru kitabı olmasına rağmen, bu kitabın çok serinkanlı ve yansız bir tavrı benimsediği de varsayılmamalıdır. Bununla birlikte çok tartışmalı konularda bir şeyler öne sürdüğümü hissettiğim yerlerde, okuyucuyu uyarmayı bir borç bildim.

Bu sözlüğün yapısı şu şekildedir:

Rousseau'nun çalışmalarını kapsayan maddeler: Bu maddeler sözlük içinde özgün dildeki yazılışlarına ve *Le/La* gibi tanımlıklardan sonraki ilk harf göz önüne alınarak sıralanmıştır. Eğer bir eserin başlığı, sözlük maddesi olarak yer almıyorsa, bunun nedeni, bana göre o eserin ikincil önemde olması ve bu yüzden [konuyla ilgili] genel bir madde başlığının altında ele alınmış olmasıdır. Örneğin, *Le Lévitte d'Éphraïm*'le (*Efraimli Levit*) ilgili bir tartışma, “şiir ve düzyazı eserler” maddesinde ele alınmıştır.

Rousseau'nun hemen hemen her çalışmasının nasıl ortaya çıktığıyla, hangi koşullarda yazıldığıyla ve gördüğü ilgiyle ilgili birkaç şey yazdım. Ayrıca bir çalışmanın doğası ve ana özellikleriyle ilgili bir açıklama verdim ve ondaki önemli, ilgi çekici yanları belirlemeye çalıştım. Rousseau'nun sözlük maddesinde ele alınan çalışmasını tartışan kitap ve makaleleri de dâhil ettim. Çalışmaların yayımlanma tarihleri, çevirileri ve diğer bilgiler *Kaynakça*'da yer almaktadır. Madde başlıklarında köşeli ayraç içinde verilen sayılar, bu yapıtın Rousseau'nun çalışmalarının listesindeki sırasını göstermektedir.

Çalışmalarla ilgili maddelerle, fikirleri üzerine yazılan maddeler arasında kaçınılmaz olarak bazı tekrarlar bulunmaktadır. Her maddeyi olabildiğince kendi içinde bir bütün olarak yazmaya çalıştım, böylelikle okuyucu bir maddeyi okurken göndermeleri izlemek üzere kitabın içinde aramak zorunda kalmayacaktır. Ama yine de fazla tekrarlardan kaçınmak üzere karşılıklı göndermelerde bulundum. Burada iyi bir denge tutturduğumu umuyorum.

Kavramları kapsayan maddeler: Rousseau'nun düşüncesinde önemli yer tutan kavramların bir açıklamasını verdim. Bunlar arasında zor ya da tartışmalı olanlara ilişkin, sahip oldukları önemin bir göstergesi olarak bir değerlendirme ekledim. O kavramın esas sunuluşunun Rousseau'nun eserlerinde nerede yer aldığını belirttim ve o kavramı değerlendirmekte yararlı olacağını düşündüğüm kitap ve makalelere işaret ettim. Çalışmalarla ilgili olan maddelerde, her maddenin makul bir şekilde kendi içinde anlaşılmasına ve tekrarlarda iyi bir denge tutturmaya özen gösterdim.

Çeşitli maddeler: Bunları iki gruba ayırabiliriz: Birinciler, sahne oyunları ya da şiirler gibi çalışmalarını kapsamaktadır. Burada da müstakil çalışmalarda izlediğim yöntemi benimsedim. İkinciler (bunların sayısı çok değil), Rousseau'nun anlaşılmasında yararlı olacağını düşündüğüm arka plan bilgileri içermektedir. Bunlar hem kavramları (örneğin Aydınlanma), hem de çalışmaları (örneğin *Encyclopédie*) kapsamaktadır.

Göndermeler: Okuyucu, Sözlük'te bulunan almaşık sözcükleri ya da adları aradığında gönderme maddelerine bakarak istediğini bulabilir. Örneğin *Du contrat social* için bkz. *Toplum Sözleşmesi*; ya da Hürriyet için bkz. Özgürlük gibi. Daha önce söylediğim gibi metin içinde göndermeleri en az sayıda tutmaya özen gösterdim. Dizin, ilgili konulara dair, gönderme maddelerinde olandan daha kapsamlı ayrıntılar sunacaktır.

Giriş bölümleri: Bu bölümler, ilkin Rousseau'nun yaşamının ve çalışmalarının kısa bir açıklamasını vermektedir; ikinci olarak zaman dizini, üçüncü olarak da Rousseau'nun yapıtlarının genel bir değerlendirmesi verilmiştir. Bu denemenin amacı, Rousseau'nun kişiliğinin ve çalışmalarının özetleyici bir resmini verebilmektir. Doğal olarak, Rousseau'nun yaşamı ve çalışmalarıyla ilgili uzun ve süregiden tartışmaları içeren çalışmaların yerini alabilecek durumda olmamakla birlikte, yine de bazı önemli noktaların altının çizilmesine yardımcı olacaktır.

Kaynakça: Kaynakça her biri altbölümlerden oluşan iki kısma ayrılmıştır: Birinci Kısım Rousseau'nun başlıca yapıtlarına, İkinci Kısım ise Rousseau üzerine yapılan incelemelere ayrılmıştır.

ROUSSEAU'NUN YAŞAMI VE ÇALIŞMALARI

Rousseau'nun yaşamı hakkında, en az onun çalışmaları hakkında olduğu kadar inceleme ve tartışma vardır. Bunun nedeni bir yanıyla, otobiyografik kitaplar olan *İtiraflar* (*Les Confessions*) ve *Yalnız Gezerin Hayalleri* (*Les Rêveries du promeneur solitaire*) gibi temel bazı eserlerinin kendi yaşamıyla veya *Dağdan Yazılmış Mektuplar*'da (*Lettres écrites de la montagne*) olduğu gibi yaşamıyla doğrudan bağlantılı olaylarla ilgili olmasından, diğer yanıyla da yaşamının pek çok açıdan büyüleyici ve ilginç olmasından kaynaklanır. Dolayısıyla bu yaşamla ilgili belli başlı olaylar hakkında bilgi sahibi olmanın ve onlarla bağlantılı olanların kısa bir açıklamasını vermenin özellikle iyi olacağı düşüncesindeyim. Ayrıca, onun başlıca eserlerinin hangi koşullarda yazıldığını bilmek, Rousseau'nun düşüncesinin anlaşılması bakımından da önemlidir. Zaman dizini (s. 27), Rousseau'nun yaşamına ilişkin bilgileri özlü bir şekilde vermektedir.

Rousseau, 28 Haziran 1712'de, bir saat yapımcısı olan Isaac Rousseau ve Suzanne Bernard'ın ikinci oğulları olarak Cenevre'de dünyaya geldi. Rousseau'nun ağabeyi François, Jean-Jacques'tan on yıl önce doğmuştu, ancak onunla ilgili elimizde çok az bilgi var. Jean-Jacques, 4 Temmuz'da Kalvinist inanca göre vaftiz edildi. Vaftizden iki gün sonra kırk yaşındaki annesi öldü. (Rousseau'nun annesiz yetişmesi onun yaşam öyküsünü yazanlar ve yorumcuları tarafından ele alınmıştır). Rousseau'nun, Cenevre kentinin bir yurttaşı olan babası, aslında iyi eğitilmiş ve edebiyatla yakından ilgili bir kişiydi. Rousseau *İtiraflar*'ında, daha çok küçük bir yaştan beri, en sevdiği yazar olan Plutarkhos'un yapıtları da dâhil olmak üzere birçok kitabı babasıyla birlikte okuduklarını yazmaktadır. Isaac Rousseau'nun mali durumu karısının ölümünden sonra bozulmuş ve Jean-Jacques ile birlikte kentin daha yoksul bir kesimi olan St. Gervais'ye taşınmak zorunda kalmışlardı. François'nın da onların yanında olup olmadığıyla ilgili bir kayıt bulunmamaktadır.

Ekim 1722'de, Rousseau henüz on yaşındayken, babası bir kavga sonucunda Cenevre'den kaçır ve Nyon'a yerleşir; dört yıl sonra burada yeniden evlenecektir. Böylece çocuğun bakımını dayısı Gabriel Bernard üstlenecektir. Dayısı, onu ve yeğeni Abraham'ı şimdi Fransa sınırları içinde bulunan Cenevre yakınlarındaki Bossey'e, bir Protestan papazı olan Lambercier ve kız kardeşi Gabrielle'in yanına yerleştirdi. Küçük Jean-Jacques'ın eğitimiyle de bu papaz ilgilenir. Abraham'la birlikte tam bir mutlulukla geçen birkaç yılın ardından, ikisi birlikte Cenevre'ye

döndüler. Cenevre’de Abraham’ın hâli vakti yerinde ailesiyle Rousseau’nun yoksulluğu arasındaki fark iyice gözler önüne serilir. Nisan 1725’te Rousseau, çırak olarak Abel Ducommun adlı bir oymacının yanına yerleştirilmiştir. Bu, Rousseau’nun çok mutsuz olduğu bir dönemdir. Ducommun haşın ve çok sert bir adamdır, Rousseau ise bu işte çok becerikli değildir ve aralarında büyük bir gerginlik vardır.

Mart 1728’de, Ducommun’ün yanında üç yıl kadar çalıştıktan sonra Rousseau, bir pazar günü geç saatte arkadaşlarıyla kent dışına yaptıkları bir yürüyüşten dönerken Cenevre kentinin kapılarının kapanmış olduğunu görür. Gerçi daha önce de bu şekilde dışarıda kalmıştır, ama bu kez yaşamını değiştirecek bir kararlar karşı karşıya bulur kendisini. Cenevre’yi terk etmeye karar verir ve bir iki gün içinde bir Katolik rahibin yardımı sayesinde, Annecy’deki Warens Barones’i olan Françoise-Louise de la Tour’un yanına gönderilir; elinde rahip tarafından yazılmış bir tanıtım mektubu vardır. Mme de Warens ise kalvinizmden kaçmış ve Katolikliğe dönmüştür; bu tarihlerde Rousseau’nun dine karşı ilgisi de bir hayli kuşkuludur. Mme de Warens, İsviçreli bir toprak sahibinin karısıydı ve eşinden ayrı yaşıyordu; kendi gibi diğer din ve mezhep değiştirenlerin ihtiyaçlarını karşılarken kendisine yardımcı olmak üzere tahsis edilen parayı kullanıyordu. Rousseau’nun bu kadınla karşılaşması onun için talihli bir olaydı ve gelecek birkaç yıl içinde yaşamları iç içe olacaktı. Rousseau için o, *anneydi*, Mme de Warens için ise Rousseau onun *küçüğüydü*.

Önceleri, Rousseau’nun Torino’ya giderek Kilise’ye kabulünü sağlayacak şekilde Katolik eğitimi almasına karar verilmişti. Rousseau’nun bu konuyu ne kadar ciddiye aldığı belli değildir, tıpkı ondan yapılması istenenleri sırf güvende olmak ve Mme de Warens’in ve diğerlerinin ona olan ilgisini korumak için mi kabul ettiğinin belli olmaması gibi. Rousseau, Nisan 1728’de Torino’ya gider ve 23 Nisan’da Protestanlıktan ayrılır (Rousseau, *İtirafklar*’ında Katolik Kilisesi’ne kabulünde karşılaştığı direnci biraz abartmaktadır). Kilise yetkilileri kendisine hemen bir görev vermezler, ancak karşılıksız bir aşk öyküsü ve tuhaf bir teşhircilik vakası gibi inişli çıkışlı olaylarla geçen belli bir sürenin ardından, sonunda Vercellis Kontes’inin evinde, kapıda misafirleri karşılamakla yükümlü olduğu bir uşaklık işi bulur. Burada, fikirleri Rousseau’nun daha sonraki dinî fikirleri üzerinde derin izler bırakacak olan başrahip Gaime ile tanışır. Kontes’in ölümünün ardından Aralık 1728’de kurdele hırsızlığı olayı ortaya çıkar. Bu olayda Rousseau, bir diğer hizmetçi Marion’a iftira atarak hırsızlığı onun yaptığını söylemiştir. Bu olay, *İtirafklar*’ın İkinci Kitabında çok güçlü bir şekilde anlatılmış olmakla beraber, onu çok rahatsız etmiş olacak ki yaşamının sonunda *Yalnız Gezerin Hayalleri*’nde (Dördüncü Gezinti) bu olayı yeniden ele almıştır. Bu olaydan sonra Rousseau, başrahip Gouvon’un sekreterliği gibi bazı başka işlerde de çalışmıştır, ancak görevlerini tam olarak yerine getirmediği için sonunda 1729 yazının başlarında bu işinden de kovulmuştur.